

DANIEL PETER JANÁČEK, O.PRAEM.
OPAT STRAHOVSKÝ

Obrazová meditace Advent 2023
Navštívení Panny Marie (Milan Med)

MYSTERIUM INCARNATIONIS

Advent 2023

+

Maria, plná Boha
s místem pro člověka
na cestě k němu

+

Navštívení Panny Marie
Milan Med (1930 – 2010)

STRAHOV
Klášter · Abbey · Stift

Dnes nám k adventní meditaci poslouží obraz Navštívení Panny Marie. Namaloval ho olejem na plátno pro zdejší baziliku akademický malíř Milan Med v roce 1989. Měla to být náhrada za původní barokní obraz se stejným námětem, který spolu s protějším obrazem Klanění pastýřů zhotovil roku 1683 slezský malíř Michael Leopold Willmann. Roku 1989 byl obraz Navštívení vyřiznut z oltářního rámu a dodnes je neznámý. S ohledem na výrazně jiný barevný akord a celkové výtvarné pojetí, jež se značně lišilo od všech ostatních oltářních

obrazů, byla v r. 2003 vytvořena volná replika ukradené barokní malby. Jejím autorem je restaurátor a ilustrátor Jan Žampach.¹

Milan Med vystudoval Akademii výtvarných umění v Praze. Zajímal se o pohybovou kulturu gymnastiky a tance. Docházel do pražských tělocvičen a divadel, kde si pořizoval kresebné studie. To byl pro něj podnět, aby své vzdělání doplnil návštěvami přednášek antropologie na Přírodovědecké fakultě Karlovy univerzity. Působil jako malíř a ilustrátor lékařské literatury v Anatomickém ústavu 1. LF. Později se zapsal jako řádný posluchač na Fakultu všeobecného lékařství UK. Zabýval se výzkumem v oblasti anatomie a vývoje pohybového ústrojí člověka. Zachycoval tělo v pohybu, zaznamenával jeho jednotlivé fáze. Kromě pohybu, jeho dynamiky a krásy zachycoval i psychickou stránku tanečnic, a to jak koncentraci, soustředění před výkonem a napětí, tak i samotné uvolnění a vyčerpání.²

Milan Med byl známým želivského opata Víta Tajovského, touto cestou se zřejmě obraz dostal do naší baziliky. Sestry karmelitky vlastní jeho obraz matky Elekty.

Když si vzpomeneme na klasické obrazy Navštívení, často se odehrávají za přítomnosti několika lidí, ať už Zachariáše, nebo i Josefa či dokonce většího počtu. Především (08.12.2023) v presbytáři Týnském chrámu jsem viděl obraz Navštívení, kde jsou Marie a Alžběta téměř jako herečky uprostřed divadla světa sledovány obrovským množstvím lidu. Zde jsou Marie a Alžběta osamoceny, setkání se odehrává v noci, můžeme vidět ještě schody, koš a poutnickou hůl. Chybí i půvabné vyjádření setkání Ježíše a Jana Křtitele jako plodů lůna, známé především z gotických obrazů.

Klasické obrazy Navštívení hrají barvami, které samy mají svůj symbolický význam. Zde je setkání situováno do tmy noci před Zachariášův dům a autor využívá světlo k vyjádření Božího tajemství.

Téměř pokaždé jsou Marie a Alžběta malovány na stejnou úroveň, někdy dokonce Alžběta před Marií pokleká, zde Maria k Alžbětě vystupuje a Alžběta sestupuje k Marii, obě ženy jsou typicky „medovsky“ jako tanečnice v pohybu.

Marie a Alžběta, světlo a tma, koš a hůl, výstup a sestup po schodech, to vše může mít pro nás význam pro ponoření se do tajemství Navštívení.

Zatímco Alžběta s úsměvem vítá přicházející Marii, dívajíc se na ní, ta svižně stoupá nahoru a na mě působí dojmem, že se dívá ještě dál. Světlo se mi jeví, jako by přicházelo z pootevřených dveří. O scéně Navštívení píše evangelista Lukáš:

Lk 1, 39-45:

V těch dnech se Maria vydala na cestu a spěchala do jednoho judského města v horách.

Vešla do Zachariášova domu a pozdravila Alžbětu.

Jakmile Alžběta uslyšela Mariin pozdrav, dítě se radostně pohnulo v jejím lůně. Alžběta byla naplněna Duchem svatým

a zvolala mocným hlasem: „Požehnaná tys mezi ženami a požehnaný plod života tvého!

Jak jsem si zasloužila, že matka mého Pána přišla ke mně?

Vždyť jakmile zazněl tvůj pozdrav v mých uších, dítě se živě a radostně pohnulo v mém lůně!

Blahoslavená, která jsi uvěřila, že se splní to, co ti bylo řečeno od Pána!“

¹ Srov. Libor Šturc

² Srov. Milanmed.cz

Navštívení je krásný moment v dějinách spásy. Všechna pohanská náboženství začínají poučováním dospělých, křesťanské náboženství začíná narozením dítěte.

I. Maria, plná Boha

Když anděl vešel k Marii, pozdravil ji slovy: „*Bud' zdráva, milostiplná! Pán s tebou!*“ (Lk 1, 28) V řeči Bible znamená „*milost*“ zvláštní dar, jehož pramen je podle Nového zákona v životě samotného trojjediného Boha, toho Boha, který je láska. Plodem této lásky je vyvolení, o kterém hovoří list Efezanům: „*Bud pochválen Bůh a Otec našeho Pána Ježíše Krista, on nás zahrnul z nebe rozmanitými duchovními dary, protože jsme spojeni s Kristem*“ (Ef 1,3). Ze strany Boha je toto vyvolení jeho věčná vůle spasit člověka skrze účast na jeho vlastním životě v Kristu. Je to spása skrze účast na nadpřirozeném životě. Účinek tohoto věčného daru, této milosti vyvolení člověka Bohem, je jakoby kvas svatosti nebo jako pramen, který vyvěrá v duši člověka jako dar samotného Boha, jenž oživuje a posvěcuje vyvolené prostřednictvím milosti. Tímto způsobem se naplňuje čili uskutečňuje také ono „*požehnání*“ člověka „*vším požehnáním duchovním*“. Uskutečňuje se to, že se člověk stává „*Božím dítětem v Kristu*“, v tom, který je od věčnosti „*milovaný Syn Otce*.“³

Biblická Maria je mladistvé židovské děvče mezi 12-15 lety, které je plné milosti Boží – uchovává a chrání Boží život od začátku, aby byla zcela přijímající pro Boží dar pro nás lidi. Maria se stává nositelkou Krista. Boží syn v ní začíná růst. Nosí ho pod svým srdcem, nosí ho v srdci. Její rozhodnutí pro Boha nebylo vůbec jednoduché. Riskovala odmítnutí, pravděpodobně i život. Po návštěvě anděla byla zjevně otřesená, ale rozhodla se pro dítě. Tuší, že se její život radikálně změní, přesto (nebo právě proto) plně a zcela důvěřuje Bohu. Má odvahu k dobrodružství života a víry. Svým „*fiat*“ říká Bohu ano, ať se stane podle tvého slova, důvěřuji. A svou důvěrou se stává vzorem církve a každého jednoho člověka. Na ní je vidět, jakého člověka zamýšlel Bůh, o jakém člověku mluví církev. Je Božím zrcadlem, místem zkušenosti Boží, místem jeho dobroty ve světě. Na Marii vidíme, jaké jsou naše cíle. Maria je člověk jako vy a já, která kráčí svojí cestou ve světle i v nejistotě tmy, ve štěstí i hořkosti. Maria se nechá oslovit Bohem, nekrouží kolem svého já, je bytostně otevřená, otevřená i pro to, co nečeká, je otevřena pro Boha. Maria je omilostněným člověkem – plným Boha, Boží milosti, která je nezaslouženým, osobním darem Boží lásky k nám lidem. Maria je věřící. Víra je vždy nejdřív přijetí. Přijetím od Boha, bez našich zásluh, víra je odpovědí na oslovení Boží. Maria je obrazem naděje.

Bůh přijal také nás. Smíme se radovat s Marií. Jako pokřtění jsme Bohem přijati za syny a dcery. Pán je s námi – bez zásluh a zbožných děl, bez obětí a mocných činů. Pán je s námi ve světle dne i ve tmě noci, v radosti i utrpení, v životě i smrti.

Jak já reaguji na Boží volání? Jak odpovím dnes? Co pro mě znamená vidět Marii?

Maria nese Ježíše pod svým srdcem a ve svém srdci. Je jí svěřen.

Uchovává ho jako poklad, toho, který v ní roste, a je jím zcela naplněna, proto je „*plná milosti*“. Dotkl se jí Boží anděl a od začátku byla chráněna pro tento dotek, aby byla se svým Bohem od začátku. A tak je jako přijímající zcela prázdná a jako darující zcela plná.

³ RM 8.

Tak jde k Alžbětě a pak dál až pod kříž svého syna. Nechá se nést tím, kterého nosí.

II. Maria má místo pro člověka

„Maria se vydala na cestu a spěchala do jednoho judského města v horách“

Maria nedokáže sedět tiše ve svém kamrlíku. Událost vtělení ji rozrušila. Potřebuje někoho, s kým se podělí o to, co prožila? Potřebuje znamení, pro to, co je neuvěřitelné? Potřebuje vidět svou starší příbuznou Alžbětu, považovanou za neplodnou, která 6 měsíců nosí pod srdcem dítě? Všechno to je lidské. Maria se hned vydává na cestu. Potřebuje Maria jako mladá dívka člověka, kterému se může svěřit, se kterým může sdílet svou víru, zkušenosti, naděje i strach. Proč tolik spěchu?

Maria naléhavě směřuje za svou příbuznou Alžbětou, potřebuje k ní, protože ji s ní pojí vnitřní přátelství, a je si jistá, že Alžběta porozumí i tomu, co je nepochopitelné?

V žalmu 40 se modlíme: *„V obětních darech si nelibuješ, zato jsi mi otevřel uši. Celopaly a smírné oběti nežádáš, tehdy jsem řekl: „Hle, přicházím, ve svitku knihy je o mně psáno. Rád splním tvou vůli, můj Bože, tvůj zákon je v mém nitru.“*

Tato slova pronáší žalmista k Bohu, ve skutečnosti tato slova naznačují, že je to Syn, který tato slova mluví ke svému Otci: Vydávám se na cestu, vyřídím, abych splnil tvou vůli.

„Odchod, vyjití, vydání se“ patří k základním postojům starozákonního lidu Božího. Dějiny Izraele, dějiny spásy začínají odchodem, vyjitím, vydáním se na cestu: Abraham, otec víry, se vydal na cestu ze svého domovského města Uru, do země, kterou mu Hospodin ukázal. Lid Izraele se vždy znovu a znovu vydává na cestu z otroctví do zaslíbené země, Jan vychází na poušť, Ježíš vychází ze svého bydliště a nemá kde složit hlavu. Nakonec se vydává na kříž, do rukou hříšníků, aby splnil Otcovu vůli. Avšak odchod, vyjití, vydání se nad všechny vydání je vydání Boží. Z nebe na tuto zemi, do lůna ženy. Zde je vidět, o co nakonec při všech těch vykročeních jde: o Boží tajemství, které se k nám sklání, o Boží lásku, která se vydává člověku, a jen proto smíme také my vyjít k němu. A s tímto vystoupením neodmyslitelně souvisí také vykročení k člověku, který potřebuje pomoc.

V Redemptoris Mater JP II píše: *„Důvod této návštěvy je třeba hledat v tom, že Gabriel při zvěstování významně poukázal na Alžbětu, která přes svůj pokročilý věk počala Boží mocí syna ze svého muže Zachariáše. „Tvoje příbuzná Alžběta počala ve svém stáří syna a je už v šestém měsíci, ačkoli byla považována za neplodnou. Vždyť u Boha není nic nemožného.“ Ano, stane se to právě „z moci Nejvyššího“, zrovna tak, a dokonce ještě víc než v případě Alžběty. Maria se tedy vydá z lásky do domu své příbuzné. Když tam vstoupí a Alžběta pocítí při odpovědi na její pozdrav, jak se jí dítě pohne v těle, tu „naplněna Duchem svatým“ pozdraví zase ona Marii mocným hlasem: „Požehnaná tys mezi ženami a požehnaný plod tvého života.““⁴*

František Saleský říká: Maria se šla podívat na velký zázrak či milost, kterou Bůh prokázal staré a neplodné ženě, navzdory její neplodnosti. Dobře věděla, že ve Staré smlouvě je ostudou být neplodná. Ale protože ta dobrá žena byla stará, šla ji Maria obsloužit a poskytnou jí všemožnou úlevu během jejího těhotenství. A pak bylo Marii u Alžběty sděleno hluboké tajemství Vtělení, které se v ní uskutečnilo.

⁴ RM 12

František Saleský přenáší setkání dvou žen do každodenního života. Marie právě otěhotněla, když je Alžběta v šestém měsíci. A Marie zůstává s Alžbětou v posledních měsících těhotenství, kdy Alžběta obzvlášť potřebovala pomoc.

Svatost se nevznáší na oblacích. Svatosť je každodenní život. Svatosť znamená dělat obyčejné věci neobyčejně. Dokážeme si představit, jak to tam vypadalo: Maria pomáhala Alžbětě s domácností, s vařením, úklidem a praním. Představíme si ty dvě, jak sedí spolu v kuchyni, povídají si a jsou zaneprázdněné domácími pracemi. Dvě normální těhotné ženy.

Svatosti se učíme, když objevujeme tajemství každodenního života. Boha můžeme objevit v každé maličkosti, každý malý čin může být službou Bohu. Všechno, co se děje, nás může přivést blíže k Bohu.

Procházím životem s otevřenými očima? Objevuji Boží velikost, která je schopna se skrývat za nenápadnými věcmi? Jsem citlivým na skutečnost, že na světě je mnohem více dobra, než si uvědomuji?

Pane, dej mi sílu a schopnost dělat i to obyčejné, jako by to bylo něco mimořádného: s radostí a láskou.

III. Na cestě

„Bůh Ti požehnej, ženo, na cestě. Každý den znovu. Tvou silou, tvou odvahou, tvou radostí. Tvou bezmocností, tvou sklíčeností, tvou bezútešností. Bůh Ti pošli lidi, kteří ti dodají odvalu. Bůh Ti pošli trpělivost, která tě nechá čekat na lidi, kteří to s tebou myslí dobře, ve kterých potkáš Boha. Bůh ti požehnej, ženo, na cestě. Každý den znovu.“⁵

Jakkoli jsou přání z textu lidsky krásná, nevedou nás úplně do hloubky tajemství navštívení.

Na obraze se potkávají dvě těhotné ženy. Starší vítá mladší s otevřenou náručí, mladší vystupuje po schodech nahoru. Obě ženy mají za sebou neobyčejný příběh. Maria má za sebou také dlouhou cestu. Musela zdolat více než 120 km v hornaté krajině. To jí zabralo několik dní. Zde vidíme, zdá se, víc než jenom setkání dvou požehnaných žen. To je setkání Starého a Nového zákona, Izraele Staré smlouvy a Církve jako nového Izraele.

Církevní otec Ambrož je ve svém komentáři k Lukášově evangeliu fascinován symetrií a odlišnostmi tohoto setkání: *„Alžběta slyší hlas jako první; Jan je první, kdo cítí milost. První to slyší díky přirozenému řádu, druhý poskakuje díky tajemství; první cítila příchod Marie, druhý cítil příchod Páně; žena ženy, dítě dítěte. První dva mluví, poslední dva působí milost. Dávají první ovoce tajemství lásky svým matkám a matky prorokují dvojitém zázrakem v duchu svých dětí.“⁶*

„Skákání“ malého Jana v břiše jeho těhotné matky Alžběty je obvykle jednoduše interpretováno jako pohyb dítěte. Většina žen cítí, jak se jejich nenarozené dítě pohybuje v jejich vlastním lůně. Skákání a velká radost jsou, biblicky řečeno, jedinou vhodnou odpovědí na zjevení se Pomazaného na konci časů. Takto poskakují berani, hory a také lidé před Pánem v žalmech. Zde Jan dokonale dostojí své roli prorockého předchůdce i v lůně matky. Na příchod Mesiáše reaguje skokem, radostí.

Alžběta, naplněná Duchem svatým – se jeví jako prorok. Dokáže velmi dobře interpretovat synovo poskakování ve svém nitru a slyšitelně ho vyslovovat pro ostatní. Tak ví, že je Maria těhotná (i když to ještě není fyzicky vidět). Také ví, co toto těhotenství znamená. Proto nazývá Marii „matkou mého Pána“. Proto může vyslovit toto blahoslavenství o Marii.

⁵ Srov. Petra Gaubitz a Petra Neumann-Janssen

⁶ Podle: Tammen, S: Das verborgene sehen..., Uni Gießen, s. 24.

Obzvláště vzrušující je, že Lukáš také ve svých blahoslavenstvích používá takové hop: radujte se a jásejte, máte totiž v nebi velkou odměnu. Mělo by tam být doslova řečeno: Radujte se a skákejte ten den. „Ten den“ je „eschatologickým dnem“, dnem zlomu časů.

Příběh navštívení má zřejmě ještě jeden hlubší biblický kontext z 2 Sam 6, 9.12.14-16: *V onen den pojala Davida bázeň před Hospodinem. Řekl: Jak by mohla Hospodinova schrána vejít ke mně? Potom králi Davidovi oznámili, že Hospodin pro Boží schránu žehná Obéd-odómovu domu i všemu, co mu patří. David šel s radostí přenést Boží schránu z domu Obéd-odóмова do Města Davidova. ...A David poskakoval před Hospodinem ze vsí síly, byl přitom přepásán Iněným efódem. David a všechen izraelský dům vystupovali s Hospodinovou schránou za ryčného troubení polnic.*

Při návštěvě příbuzné byla Maria odhalena jako archa nové smlouvy. Když vnímáme kontext Davida a archy, detaily Navštívení získají nový význam. Zamyslete se nad slovy svaté Alžběty: *„Jak jsem si zasloužila, že matka mého Pána přišla ke mně? Vždyť jakmile zazněl tvůj pozdrav v mých uších, dítě se živě a radostně pohnulo v mém lůně! Blahoslavená, která jsi uvěřila, že se splní to, co ti bylo řečeno od Pána!“*

Maria je Archa Nové smlouvy. Ve svém těle nesla Mesiáše, který jako nový Mojžíš vydá poslední zákon a přinese oběť jednou provždy jako nový velký velekněz; a dá poslední nebeský chléb – svou přítomnost – v eucharistii. Alžběta ví, že stojí před Boží přítomností. Jan, stále v lůně své matky, poznává také Ježíšovu přítomnost. Stejně jako David skákal před archou, když dorazila do Izraele, Jan skákal v lůně své matky a oznamoval příchod Páně. Tento jediný okamžik shrnuje celý život svatého Jana: byl tím, jak předpověděl anděl Gabriel, kdo půjde před Mesiášem, aby připravil cestu Pánu a zvěstoval Izraeli příchod Krista.

„Podívejte se, jak nové a úžasné je toto tajemství. Ještě neopustil lůno, už mluví skokem; ještě mu není dovoleno křičet, ale svými činy se dává slyšet [...]; ještě neviděl světlo, ale už ukazuje na Slunce; ještě se nenarodil a má zájem jednat jako předchůdce. Pán je přítomen, takže se nemůže ovládnout a čekat, až přijde jeho čas: chce se vymanit z vězení lůna své matky a svědčí, že Spasitel je zde.“⁷

Když přemýšlíme o tajemství Navštívení, můžeme mít podíl na radosti svaté Alžběty a svatého Jana. Stejně jako Marie „spěchala“ navštívit svou milovanou příbuznou, rychle přichází i k nám, když jsme v nouzi. Pokud jí to dovolíme, bude nás navštěvovat, pomáhat nám, žehnat nám a vnášet do našich životů Kristovu přítomnost.

⁷ Podle Jana Zlatoústého

Navštívení Panny Marie

olejomalba na plátně, 1969

autor: akademický malíř **Milan Med** (1930 Humpolec – 2010 Praha)⁸

Obraz, jenž je vybrán pro meditaci byl zhotoven jako náhrada za původní barokní obraz se stejným námětem, který pro zdejší baziliku společně s protějškovým obrazem Klanění pastýřů zhotovil roku 1683 slezský malíř **Michael Leopold Willmann** (1630 Královec – 1706 Lubuš).⁹ Roku 1969 byl obraz Navštívení vyříznut z oltářního rámu a dodnes je neznámý. S ohledem na výrazně jiný barevný akord a celkové výtvarné pojetí, jež se značně lišilo od všech ostatních oltářních obrazů, byla v r. 2003 vytvořena volná replika ukradené barokní malby. Jejím autorem je restaurátor a ilustrátor **Jan Žampach** (*1957).

⁸ M. Med studoval na pražské Akademii výtvarných umění u prof. Nechleby, poté se věnoval převážně figurální tvorbě, zvláště pak zobrazení gymnastek a tanečnic. Specializoval se rovněž na ilustrace lékařských knih s anatomickou tematikou. Jeho díla jsou zastoupena na řadě míst nejen v Čechách, ale několik je též v USA a Kanadě.

⁹ Předlohou pro Willmannův strahovský obraz byla malba od Carla Maratty z kaple Chigi v sienské katedrále z 50. let 17. stol., převedená zřejmě do grafiky. Podle ní byl později (po 1711) zhotoven také hlavní oltářní obraz pro milevskou baziliku Navštívení Panny Marie (stranově obrácený). Téměř shodný obraz se strahovským vytvořen v letech 1695 - 1700 pro knížecí kapli kostela cisterciáckého kláštera v polském Lubuši (Lubiąż), dnes bychom tento obraz našli v kostele Navštívení Panny Marie na Novém Městě ve Varšavě. Soudí se, že na polské variantě se více než samotný Willmann podíleli jeho spolupracovníci.

Siena, katedrála

Lubuř, (dnes Varřava)

Milevsko

